

Naar voorstelbare beelden voor Agribusinessparken

Workshop Agribusinessparken 17-04-2002

Jos Boomaerts
Noor Dessing
Joop Reinders

**landbouw, natuurbeheer
en visserij**

© 2002 Expertisecentrum LNV, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Rapport EC-LNV nr. 2002/121
Ede/Wageningen, 2002

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij het Expertisecentrum LNV onder vermelding van code 2002/121 en het aantal exemplaren.

Oplage 75 exemplaren

Samenstelling Jos Boomaerts, Noor Dessing, Joop Reinders

Druk Ministerie van LNV, directie IFA/Bedrijfsuitgeverij

Productie Expertisecentrum LNV
Bedrijfsvoering/Vormgeving en Presentatie
Bezoekadres : Marijkeweg 24
Postadres : Postbus 30, 6700 AA Wageningen
Telefoon : 0317 474801
Fax : 0317 427561
E-mail : Balie@eclnv.agro.nl

Voorwoord

Van het goederenvervoer over de weg in Nederland is ongeveer éénderde deel gerelateerd aan de landbouw. Bovendien is er een sterke tendens tot stijging. Niet alleen omdat het volume en het aantal producten groter wordt, maar ook omdat in de vers-sector zoals zuivel en groente, de frequentie van beleving van de supermarkten steeds hoger wordt.

De Visie op de Agrologistiek (V&W, LNV november 2001) verwacht dat de agrologistiek tegen 2020 zal zijn verdubbeld.

Om in de toekomst de problemen op het gebied van de agrologistiek en de ruimtelijke ordening van agro-gerelateerde activiteiten het hoofd te kunnen bieden, hebben de ministers van LNV, V&W en VROM in de Visie op de Agrologistiek en in het Structuurschema Groene Ruimte 2 (SGR2) de wenselijkheid van Agri Business Parken (ABP) aangekondigd.

Voor de implementatie van dit voornemen is een ambtelijke werkgroep gevormd die een aantal activiteiten zal uitwerken. Eén van die activiteiten is het ontwikkelen van enkele referentiebeelden van mogelijke agribusinessparken (ABP's), om actoren van bedrijfsleven en van overheden te prikkelen tot het nemen van initiatieven. In opdracht van Directie Groene Ruimte en Recreatie van LNV, tevens deelnemer aan de ambtelijke werkgroep, heeft EC-LNV een workshop georganiseerd. De workshop waarvan in dit rapport een verslag in woord en beeld is opgenomen, is een aanzet om te komen tot deze referentiebeelden. Voor de begeleiding en het beeldmateriaal gaat dank uit naar Frank Tillie, Annemarie Ruiten, Louis Beijer, Maaïke Wijngaard en Roland Poort van EC-LNV.

Drs. R.P. van Brouwershaven
Directeur Expertisecentrum LNV

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
1.1	Ontwikkelingen	7
1.2	Oplossingsrichting: ABP	7
1.3	Doelstelling workshop	8
1.4	Werkwijze workshop	8
2	Presentaties ideeën ABP	9
2.1	Glasgroentenketen	9
2.1.1	Multifunctioneel ruimtegebruik, integratie van verwerkingslagen, versterking kwaliteit landschap	9
2.1.2	Reacties	9
2.2	Biologische landbouw	10
2.2.1	Concept regionale kringlopen	10
2.2.2	Reacties	10
2.3	Intensieve veehouderij	11
2.3.1	Gesloten kringlopen op verschillende abstractieniveaus gebiedsconcepten	11
2.3.2	Reacties	11
2.4	Grondgebonden productie	12
2.4.1	Concentratie van primaire productie en beheer van het landelijk gebied	12
2.4.2	Reacties	12
2.5	Discussie	13
3	Conclusies en aanbevelingen	15
3.1	De conclusies van deze workshop	15
3.2	Aanbevelingen voor referentiebeelden van ABP's	15
Bijlage 1	Lijst van deelnemers	17
Bijlage 2	Sectorschema's	19
Bijlage 3	Aantekeningen (teksten van flap-over) van de groepen	27
Bijlage 4	Beelden bij Agribusinessparken	35

1 Inleiding

1.1 Ontwikkelingen

Van het goederenvervoer over de weg in Nederland is ongeveer éénderde deel gerelateerd aan de landbouw. Bovendien is er een sterke tendens tot stijging. Niet alleen omdat het volume en het aantal producten groter wordt, maar ook omdat in de vers-sector zoals zuivel en groente, de frequentie van beleving van de supermarkten steeds hoger wordt.

De Visie op de Agrologistiek (V&W, LNV november 2001) verwacht dat de agrologistiek tegen 2020 zal zijn verdubbeld.

De ontwikkelingen in de agrarische sectoren laten zien dat ongewenste ontwikkelingen plaatsvinden op het terrein van milieu, voedselveiligheid, transport van dieren, verrommeling en versnippering van landschap en in het algemeen achteruitgang van de kwaliteit van de "groene" leefomgeving.

1.2 Oplossingsrichting: ABP

Om in de toekomst de problemen op het gebied van de agrologistiek en de ruimtelijke ordening van agrogerelateerde activiteiten het hoofd te kunnen bieden, hebben de ministers van LNV, V&W en VROM in de Visie op de Agrologistiek en in het Structuurschema Groene Ruimte 2 (SGR2) de wenselijkheid van Agri Business Parken (ABP) aangekondigd.

In de Visie op de Agrologistiek en in het SGR2 wordt, als mogelijke oplossing voor de genoemde problemen gedacht aan het clusteren en concentreren van agrogerelateerde activiteiten op bedrijventerreinen binnen of tegen de "rode contouren". Hierbij gaat het om concentratie van zowel gelijksoortige bedrijven als om bedrijven in dezelfde productiekolom én om bedrijven die verbindingen tussen de verschillende agroketens vormen. (En mogelijk ook gecombineerd met niet-agro activiteiten).

Ten aanzien van logistiek wordt gestreefd naar transportpreventie, o.a. van diertransporten en door verbinding en ontsluiting door middel van zogenoemd "multimodaal" transport, dus over de weg, maar ook via water-, spoor- en luchtwegen. Getracht moet worden via een uitgekende regie de logistieke organisatie te versterken. Daarbij moet worden bedacht dat waarschijnlijk niet alle agro-producten fysiek via Nederland behoeven te worden vervoerd. Voor de implementatie van dit voornemen is een ambtelijke werkgroep gevormd die een aantal activiteiten zal uitwerken. Eén van die activiteiten is het ontwikkelen van enkele referentiebeelden van mogelijke ABP's, om actoren van bedrijfsleven en van overheden te prikkelen tot het nemen van initiatieven. De workshop waarvan in dit rapport een verslag is opgenomen, is bedoeld als aanzet om te komen tot deze referentiebeelden.

1.3 Doelstelling workshop

In opdracht van directie Groene Ruimte en Recreatie (GRR) van LNV en tevens deelnemer in de ambtelijke werkgroep Agrologistiek heeft EC-LNV een workshop georganiseerd, om een beeld te krijgen welke mogelijkheden van clustering en concentratie van activiteiten mogelijk zijn en welke voordelen dit op kan leveren. De doelstelling van de workshop was daarom het identificeren van mogelijke vormen van ABP of -als aanzet daartoe- Project Vestigings Locaties (PVL) en het benoemen van de voordelen die ze kunnen hebben.

Bovendien werd gevraagd om de "knel en lok" factoren te formuleren (push and pull) die actoren, die op "ongewenste" plaatsen gevestigd zijn, zouden kunnen verleiden tot mobiliteit.

Als uitdaging werd aan de deelnemers gevraagd om in enigerlei vorm hun ideeën te "verbeelden".

1.4 Werkwijze workshop

Agro-activiteiten bepalen tot nu toe meestal de plaats waar en hoeveel logistiek ervoor plaats vindt. Voor deelname aan de workshop werden daarom experts van het EC-LNV uitgenodigd - veelal sectordeskundigen - en beleidsmedewerkers van LNV directies die betrokken zijn bij de implementatie. Daarnaast was ook Alterra vertegenwoordigd. (Zie bijlage 1: Lijst van deelnemers en groepssamenstelling met opdrachten)

Als hulpmiddel bij de discussie werden kolomschema's opgesteld van negen agrarische sectoren. (Zie bijlage 2: Schema's van Agroketens).

Vervolgens werden de deelnemers verdeeld in vier groepen die de opdracht kregen om voor de volgende categorieën te trachten opties voor PVL/ABP te ontwikkelen:

- Glasgroentenketen.
- Biologische Landbouw.
- Intensieve veehouderij.
- Grondgebonden landbouw.

Per groep werd vanuit één categorie gestart. Deze sessie werd begeleid door communicatiedeskundigen van het EC-LNV. Deze hadden o.a. als instructie om verbindingen met andere sectoren en met niet-agro-activiteiten te stimuleren. De werkgroepen werd nadrukkelijk gevraagd ideeën uit te wisselen.

Vervolgens werden de resultaten gepresenteerd aan leden van de ambtelijke werkgroep. Als sluitstuk vindt u in hoofdstuk 2 een verslag van de ontwikkelde ideeën van de groepen en in hoofdstuk 3 de conclusies en aanbevelingen van de workshop.

2 Presentaties ideeën ABP

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de werkgroepen gepresenteerd. In de volgende paragrafen zijn de verslagen van de presentatie van de ideeën voor ABP's opgenomen en de reacties hierop, in het bijzonder reacties van leden van de werkgroep Agrologistiek. In de bijlage zijn de aantekeningen van de groepen (de flap-overs) en beelden bij het idee opgenomen.

2.1 Glasgroentenketen

Presentatie door Agaath Spierings, directie Zuid

Het idee gaat over de combinatie van verwerkingsslagen: jam, sap, inblikken, snijderijen, eventueel met primaire productie (glastuinbouw) op het dak van industriële gebouwen.

2.1.1 Multifunctioneel ruimtegebruik, integratie van verwerkingsslagen, versterking kwaliteit landschap

Kernwoorden zijn: multifunctioneel ruimtegebruik, heuvelvoorzieningen, combinatie industrie en recreatie, gedeeltelijk ondergrondse productie, combinatie van groot- en kleinschalige activiteiten. Het idee biedt de mogelijkheid tot versterking van de kernkwaliteiten van het landschap en kan er dus in verschillende landschappen anders uitzien/. Voordeel van de ruimtelijke opzet is dat scherpe overgangen tussen groene en rode contouren ontbreken.

Er is sprake van ingegraven gebouwen, landschappelijke inpassing, een recreatief aantrekkelijk terrein. Er zijn faciliteiten voor consumenten, o.a. een cash- en carry versmarkt.

Op het terrein is een dienstencentrum gevestigd voor juridische aangelegenheden, fytosanitaire controles etc.

Technisch gezien is er sprake van warmtewisseling (door gebruik van restwarmte maar ook van aardwarmte en warmte van waterreservoir, hier uitgevoerd als een recreatieplas). Gezamenlijke afvalverwerking is tevens voorzien. Belangrijke pullfactor vormt de publiekprivate financiering. Een nadeel zijn de waarschijnlijk hoge kosten.

2.1.2 Reacties

Reacties op dit ontwerp vanuit de opdrachtgever, de werkgroep Agrologistiek van LNV:

1. Willem Teerink : (Complimenteert Agaath voor haar tekentalent.) De multifunctionaliteit omvat alle SGR-onderdelen en deze komen naar voren in het idee.

Overige reacties:

- Noor Delsing (EC-LNV) : Ziet dit er in elk landschap zo uit?
 - Theo Janssen (EC-LNV) Wie wil er werken in de ondergrondse productiefaciliteiten
- De groep antwoordt dat Arbo-aspecten nog nader beschouwd moeten worden en dat versterking van de kernkwaliteiten van het landschap kan leiden tot een verschijningsvorm van dit ABP afhankelijk van de omgeving waarin het wordt geplaatst. Een tekening van het ABP is opgenomen in de bijlage

2.2 Biologische landbouw

Presentatie van de groep biologische landbouw door Noor Dessing (EC-LNV)

Biologische landbouw vond de groep niet voor de hand liggend voor een ABP, de enige sectoren die zich daar voor lenen zijn de champignon- en witlofsector vanwege de donkertebehoefte.

2.2.1 Concept regionale kringlopen

Het is verder uitgewerkt vanuit het concept van regionale kringlopen van plantaardige en dierlijke productie in 2 opties:

1. Clustering bij de stad van dier- en plantbedrijven:
 - regionale afzet,
 - transportpreventie,
 - buffer tussen stad en gangbare landbouw.
 - multifunctionele activiteiten: o.a. Combinatie met recreatie
2. Clustering als buffer tussen de groene contour en reguliere landbouw:
 - grootschalige buffer om natuur te beschermen,
 - clustering van be- en verwerking is waarschijnlijk niet effectief omdat er veel transport nodig is,
 - wel streekeigen producten en regionale afzet,
 - multifunctionele activiteiten, bijvoorbeeld combinatie met recreatie en natuur en als buffer tussen gangbare landbouw en natuur.

In de lego-maquette (zie bijlage) is dit idee verbeeld door de keuze van kleuren:

- rood: de stad,
- groen: groene contour,
- geel: biologische landbouw,
- blauw: gangbare landbouw.

Nadeel van deze aanpak zijn de kosten om gebieden met nu overwegend gangbare landbouw om te vormen naar gebieden met overwegend biologische productie. Combinatie met gangbare, grondgebonden melkveehouderij is overigens niet onmogelijk. Het gaat erom dat er voldoende biologische bedrijven komen om verwerking en afzetvoorzieningen rendabel te kunnen maken. Ligging nabij de stad levert daarnaast ook mogelijkheden van rechtstreekse verkoop vanaf de bedrijven. Een ruimtelijke strategie voor de realisering van deze bedrijven kan zijn, om uit te gaan van gebieden met al een behoorlijk aantal biologische bedrijven die al nabij stedelijke- of natuurgebieden liggen. In deze gebieden zou de omschakeling kunnen worden gestimuleerd door subsidies op - bijvoorbeeld - aanpassing van de bestaande bedrijfsgebouwen en op uitplaatsingskosten

2.2.2 Reacties

Reactie van de werkgroep en opdrachtgever op dit idee:

1. Lucie Wassink: Geeft aan hier nog maar moeilijk een beeld bij te krijgen, er is sprake van twee sporen: De champignons en witlof zitten in gebouwen en dat hoeft voor haar niet alleen met biologische landbouw te worden gecombineerd, maar past ook op een algemene ABP.
2. Perry de Moel: er is sprake van gesloten kringlopen

Overige reacties:

- Theo Edens (EC-LNV); er zijn twee gedachten: enerzijds is alles grondgebonden, anderzijds is er sprake van productie in gebouwen (witlof en champignons).
- Joop Reinders (EC-LNV) merkt op dat biologische landbouw het meest geschikt is voor een projectvestigingslocatie tussen de rode en groene contouren.
- Theo Edens geeft aan dat er veel mensen nodig zijn vanwege het arbeidsintensieve karakter van de biologische landbouw, als deze moeten verhuizen ontstaat er een extra ruimtelijk probleem.
- Theo Janssen (EC-LNV) dat de optie "niks doen" die de groep wel had aangegeven maar niet heeft uitgewerkt, dit probleem kan voorkomen.

- Lambert Westeralaken (EC-LNV) signaleert dat met de gekozen optie het gebied twee functies krijgt: recreatie en voedselproductie, waardoor nieuwe spanningen kunnen ontstaan.

2.3 Intensieve veehouderij

Presentatie van de groep intensieve veehouderij door Gerrit Brummelman (dir. Oost)

Er is sprake van een moeilijk probleem. Een ABP beoogt integratie van veevoer, grondstoffen, slachterijen, een belangrijk aspect is het financiële: Wat zijn de financiële voordelen? Een aantal voordelen zijn zo te noemen (zie flap-overs, bijlage).

2.3.1 Gesloten kringlopen op verschillende abstractieniveaus gebiedsconcepten

De groep heeft drie ideeën uitgewerkt vanuit het grondgebonden concept zoals dat in het mineralenmanagement in de landbouw wordt nagestreefd en is neergelegd in de MINAS-regelgeving. Vanuit dit concept heeft de groep naar agrologistiek gekeken en de drie opties uitgewerkt.

1. Clustering van bedrijven
Dit is aan de orde in de reconstructie en behelst het verplaatsen van bedrijven van ongewenste locaties naar gewenste locaties waarbij clusters worden gevormd (zie bijlage flap-overs).
2. Gesloten bedrijf.
Het gesloten bedrijf is in feite al een clustering, vanuit het plaatsgebonden concept naar de agrologistiek kijken.
3. Gesloten gebied
De kernvraag is hoeveel varkens en mest in zo'n gebied passen. Is dit aantrekkelijk voor primaire productie en slachterijen? Eventuele clustering met andere sectoren kan voordelen opleveren. Deze moeten nog nader worden onderzocht.

Het nadeel van het gebiedsconcept is de grote economische ingreep, de veterinaire risico's het imago en de grondprijzen. Het Rijk moet perspectief bieden. De Push en Pull zit voornamelijk in MER, vergunningenproblematiek die in één keer voor alle bedrijven op de locatie geregeld kan worden. Een belangrijke Push factor is het bevroren van ontwikkelingen in die gebieden waar de bedrijven niet meer gewenst zijn.

2.3.2 Reacties

Reactie van de werkgroep agrologistiek:

1. Lucie Wassink en Willem Teerink: We willen niet kiezen uit de opties, de basisgedachte is de clustering, het gebiedsconcept is aardig, geeft meer vrijheden voor de invulling. Er ontstaat dan een gebied voor activiteiten. Als probleem wordt gesignaleerd dat het dan gaat om een extra activiteit in het landelijk gebied. Het risico is het maatschappelijk draagvlak, het zoeken is naar de impulsen in de regio voor het ABP.

Overige reacties:

- Theo Edens (EC-LNV): Hebben we een beeld van de ideeën die er waren bij SGR-1 en wat daarvan is terechtgekomen? De insteek was: We moeten niet de ontwikkeling in lintbebouwing van bedrijfslocaties langs de snelwegen voortzetten. Deze "zichtlocaties" ontstaan echter overal.
- Joop Reinders reageert door te stellen dat nu juist het SGR-2 uitgaat van de ontwikkelingsgerichte landschapstrategie, waarbij we visionair denken: wat willen we wel en niet toestaan, past het in het landschap en versterkt het de landschapskwaliteiten?

2.4 Grondgebonden productie

Presentatie van de groep grondgebonden productie door Geert van der Peet (EC-LNV).

De groep heeft zich gebogen over de vraag of er een ABP voor de melkveehouderij nodig is en wat er dan nodig is.

2.4.1 Concentratie van primaire productie en beheer van het landelijk gebied

Er zijn twee (volgens de groep realistische) beelden uitgewerkt. De kern is melkveehouderij in project-vestigings-locaties (PVL) met geconcentreerde melkproductie. Wegens schaarse ruimte is clustering nodig en vermindering van transport.

De criteria zijn daarbij: verbetering van logistiek en goed beheer van het landelijk gebied door extensivering (uitplaatsing en hervestiging naar PVL).

1. ABP dicht bij een bevolkingscentrum. Doel is versproductie snel bij de consument te krijgen. Er is duidelijk sprake van gerichtheid op de stad. Eventueel kunnen melkkoeien in een "flat-achtige" situatie worden gehuisvest.
2. Een "platteland/ veenkoloniaal" idee.
Er is clustering van de aan- en afvoer van mengvoerproductie, de zuivelbereiding, kalfsvleesproductie, slachtrijp maken van uitstoot vee en met slachterijen. Het open landschap wordt behouden en er is een link met de akkerbouw, die voer produceert en mest afneemt. De push- en pullfactoren zijn vergelijkbaar met die bij de ideeën voor intensieve veehouderij.

De groep heeft het "platteland/ veenkoloniaal" idee verbeeld in een lego maquette (zie bijlage)

2.4.2 Reacties

Reactie van de werkgroep agrologistiek

1. Lucie Wassink: graag triggeren op beheer landelijk gebied, dat is nu nog een onduidelijk beeld.
2. Perry de Moel: de flat kan toch elders staan dan naast de stadsrand, dat vermindert transport omdat er dan alleen melk moet worden getransporteerd, in plaats van voer etc.
3. Willem Teerink: de kwaliteitsimpuls voor het landelijk gebied is in dit idee belangrijk.

Overige reacties en reacties van de groep:

- Geert van der Peet (EC-LNV): een belangrijk aspect van het idee is de openheid van het gebied en het beheer van het landelijk gebied. Dat kan alleen bij een economisch goed functioneren van de sector landbouw. Beheer moet een economische drijfveer hebben, efficiënte slagen bij het beheer van het landelijk gebied moeten worden gevonden.
- Tia Hermans (Alterra): Het onderhoud van het gebied gebeurt door individuele bedrijven. Schaalvergroting is nodig (EU., liberalisatie en verbreding). Opschaling qua ruimte en verbreding met landschapsfuncties is nodig om het landschap functioneel te beheren.
- Geert van der Peet : Met dit idee wordt de maatschappelijke discussie gecreëerd: koeien binnen of buiten, buiten de rode contouren?
- Pim Bruins (EC-LNV): andere gebieden worden geëxtensiverd, dus het beheer in dat gebied wordt gemakkelijker, door op de andere locaties de mogelijkheden voor het houden van melkvee te bevorderen
- Tia Hermans (Alterra): probleem is dat voor inplaatsing vanwege de nitraatrichtlijn al geen ruimte meer is.
- Tia Hermans: met dit idee wordt geredeneerd vanuit het uitgangspunt van de consumptie van de 16 miljoen Nederlanders, in plaats vanuit de situatie van een ABP of de situatie van de melkveehouderij als uitgangspunt.

- Geert van der Peet: Met het concept van flat-achtige productie-locaties wordt ingespeeld op de trend van just-in-time leveranties en een toenemende congestie. Het uitgangspunt is dat tijdige levering van verse melk nodig is.

2.5 Discussie

Lucie Wassink licht de werkwijze bij het onderdeel ABP voor het SGR-2 deel 3 toe:

1. Theoretische onderbouwing, met name instrumentontwikkeling e.d.
2. Invullen van het concept ABP door een praktijkvoorbeeld in de regio. Er wordt gewerkt aan pilots.
3. Het schetsen van beelden door een ontwerp bureau.

Deze 3 acties resulteren in een stuk voor het SGR2, deel 3, plus een wervende folder waarmee de doelgroep moet worden geïnteresseerd voor het ABP.

Lucie is onder de indruk van de leuke dingen uit deze workshop. De sectorschema's werken goed. Ze merkt op dat we beeldend zijn gebleven, haar vraag is of we nader kunnen concretiseren, door bijvoorbeeld de schema's van de sectoren naast elkaar te leggen en de combinaties van schakels in en tussen ketens aan kunnen geven. Kees Mulder vraagt of het ook mogelijk is om de niet-agrarische sectoren er bij te betrekken.

Willem Teerink stelt zich de vraag of dit financieel mogelijk is.

Lucie Wassink reageert door te stellen dat hieraan gewerkt wordt.

Er wordt opgemerkt (Theo Edens EC-LNV): het ABP wordt gezien als een vorm van marktgericht werken. Wie wil dit eigenlijk?

Lucie Wassink geeft aan dat nu juist daarvoor de pilotprojecten zijn bedoeld om daar een antwoord op te krijgen.

Lucie besluit met ieder te bedanken voor de bijdrage, er is met veel energie gewerkt, het blijft wel worstelen om het ABP concreter in beeld te krijgen.

Joop Reinders sluit de bijeenkomst.

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 De conclusies van deze workshop

1. Een trend bij de groepen is het ABP als gebiedsconcept: een gebied met integratie en clustering van schakels uit ketens. Dit kwam tot uiting bij zowel de groep biologische landbouw, grondgebonden landbouw als ook de groep intensieve veehouderij. Ook bij de ideeën over glastuinbouw was sprake van een ruim opgezet terrein waarbij de kernkwaliteiten van het landschap worden versterkt en scherpe overgangen tussen rode en groene contouren worden vermeden.
2. Ook de biologische en grondgebonden landbouw kent activiteiten die in gebouwen plaatsvinden, evenwel worden deze activiteiten niet geassocieerd met een bedrijventerrein. Toch zijn er ook bij deze sectoren activiteiten die kunnen plaatsvinden opeen terrein: biologische teelt van witlof en champignons bijvoorbeeld vindt meestal plaats in gebouwen die op een bedrijventerrein kunnen staan. Eveneens is het mogelijk koeien die nu ook in een stal worden gehouden, zelfs op biologische bedrijven, te verplaatsen naar bedrijventerreinen.
3. ABP-achtige zaken zoals clustering en integratie kunnen op verschillende abstractieniveaus worden bekeken: Van een gesloten varkensbedrijf (integratie van enkele schakels in de keten van primaire productie) via een melkveeflat (clustering van primaire productie) tot een biologisch landbouw gebied (clustering van diverse ketens in de primaire productie) of het concept van het gesloten gebied voor de varkenshouderij. Daarnaast kan sprake zijn van integratie van schakels van verwerking tot consument (het concept van versmarkten voor de consument) of het integreren van primaire productie en enkele schakels uit de verwerking (zuivelfabriek plus primaire productie of slachterij plus primaire productie).
4. Diverse voordelen van een ABP bevinden zich op het technisch vlak: warmte-uitwisseling, afvalverwerking, watermanagement, benutting van daken voor glastuinbouw, kelders voor witlof en champignons e.d., gezamenlijke MER en vergunningprocedures, korte logistieke lijnen of directe koppeling dienstencentrum.

3.2 Aanbevelingen voor referentiebeelden van ABP's

1. Het beeld van een terrein is kennelijk een verhard industrieterrein met een hek eromheen, dit hoeft natuurlijk niet zo te zijn. Vooral bij multifunctioneel gebruik (recreatief medegebruik, versmarkten voor de consument) hoort een ander ontwerp. Werk aan dit beeld.
2. Opvallend is dat in de ideeën de primaire productie altijd herkenbaar blijft als een aparte activiteit, en ook gezien wordt als een aparte categorie bedrijven waarbij de neiging ontstaat deze in de groene contour te situeren (biologische landbouw tussen rode en groene contour, melkveeplats aan de rand van de groene contour of in de groene contour (veenkoloniaal model), gesloten varkensbedrijven met 2500 vleesvarkenplaatsen in het "ontwikkelingsgebied" in de reconstructie). Het zou in dit verband nuttig zijn om na te gaan waar de weerstand zit tegen verplaatsing naar de rode contour, bij de doelgroep kunnen waarschijnlijk andere overwegingen dan alleen financiële of technische een rol spelen bij het verplaatsen van de activiteit naar een bedrijventerrein.

3. Voor de realisatie van gebiedsconcepten is een ruimtelijke strategie noodzakelijk. Hiervoor kan het SGR2 een aantal voorwaarden meegeven. De kern hiervan is, dat er lokaal of regionaal gebieden worden begrensd, waarin wordt gestreefd naar concentratie van bepaalde typen landbouwbedrijven. Op vrijwillige basis kunnen bedrijven dan kiezen voor omschakeling, vestiging in of verplaatsing naar deze gebieden. In deze gebieden kunnen extra mogelijkheden worden geboden voor bijbehorende voorzieningen voor verwerking, afzet en distributie.
4. In de ideeën speelt koppeling met recreatie, landschap en natuur een belangrijke rol. ABP's kunnen daarmee een impuls zijn voor ontwikkeling van het landelijk gebied, recreatief medegebruik, realisatie van natuur en versterking van de kernkwaliteiten van het landschap. Op deze wijze kunnen ABP's wellicht maatschappelijk meer geaccepteerd worden. In de ontwikkeling van instrumenten kan hiermee rekening worden gehouden.

Bijlage 1 Lijst van deelnemers

Beijer	M.Sc.,Ing.L	EC-LNV
Boomaerts	ir ACMM	EC-LNV
Bruins	ing WJ	EC-LNV
Brummelman	ing GJ	LNV Oost
Dessing	drs EGM	EC-LNV
Edens	ir TH	EC-LNV
Hermans	mw.ir CML	Alterra
Janssen	ing TLJ	EC-LNV
Loseman	ing L	EC-LNV
Moel	ir PNJ de	LNV Noord-West
Mulder	ing C.	LNV Noord
Olink	ir JH	EC-LNV
Peet	ir GFV van der	EC-LNV
Poort	ir RHJ	EC-LNV
Reinders	ing J	EC-LNV
Ruiter	ir AMF	EC-LNV
Schröen	ing GJM	EC-LNV
Spierings-Bojes	ir A.E	LNV Zuid
Teerink	ir HW	LNV Oost
Tillie	ir FHS	EC-LNV
Vliet	ir J.A.M. van	EC-LNV
Voet	ing JAHH	EC-LNV
Wassink	drs JCL	GRR
Westerlaken	ing LFI	EC-LNV
Wijngaard	ir M	EC-LNV
Winden	ir AJM van	EC-LNV
Wit	MAJ de	EC-LNV

Groepssamenstelling en opdrachten workshop ABP/PVL 17 april 2002

Opdrachten

1. Ontwikkel en identificeer ABP/PVL door integraties in de keten te duiden en/of door combinaties te maken met schakels uit andere ketens. Dit mogen ook zeker niet-agro gerelateerde ketens of activiteiten zijn.
2. Benoem de synergie voordelen die deze combinaties hebben.
3. Benoem de "knel- en lokfactoren" (push and pull) die er toe leiden dat (schakels) kolommen mee gaan doen in ABP/PVL.
4. Maak "beelden" van deze opties.
5. Presenteer het resultaat aan (een vertegenwoordiger van) de opdrachtgever: De ambtelijke werkgroep "ABP in SGR2 deel 3".

Wanneer wordt vermoed dat noodzakelijk informatie uit andere groepen kan komen, mag hierom worden gevraagd.

Groepssamenstelling

De eerstgenoemden zijn de mensen die het proces zullen begeleiden.

Intensieve veehouderij (varkens, pluimvee, vleeskalveren)

Louis Beijer
Jan van Vliet
Kees Mulder
Bert Loseman
Jo Voet
Lambert Westerlaken
Gerrit Brummelman
Roland Poort

Glas

Maaïke Wijngaard
Aad van Winden
Agaath Spierings
Lucie Wassink
Theo Edens
Jos Boomaerts

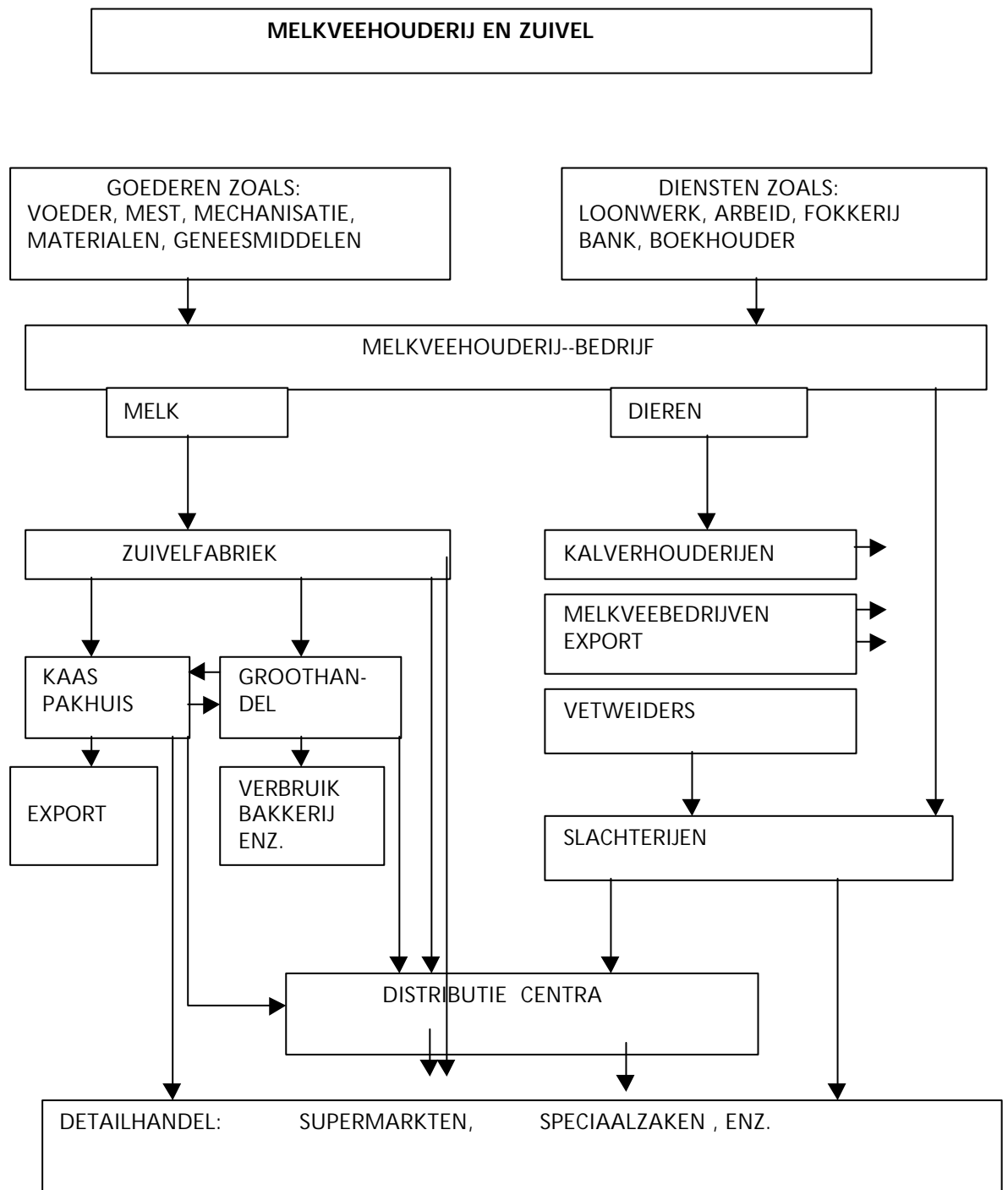
Grondgebonden

Anne Marie Ruiter
Pim Bruins
Tia Hermans
Willem Teerink
Geert van de Peet
Mascha de Wit
Joop Reinders

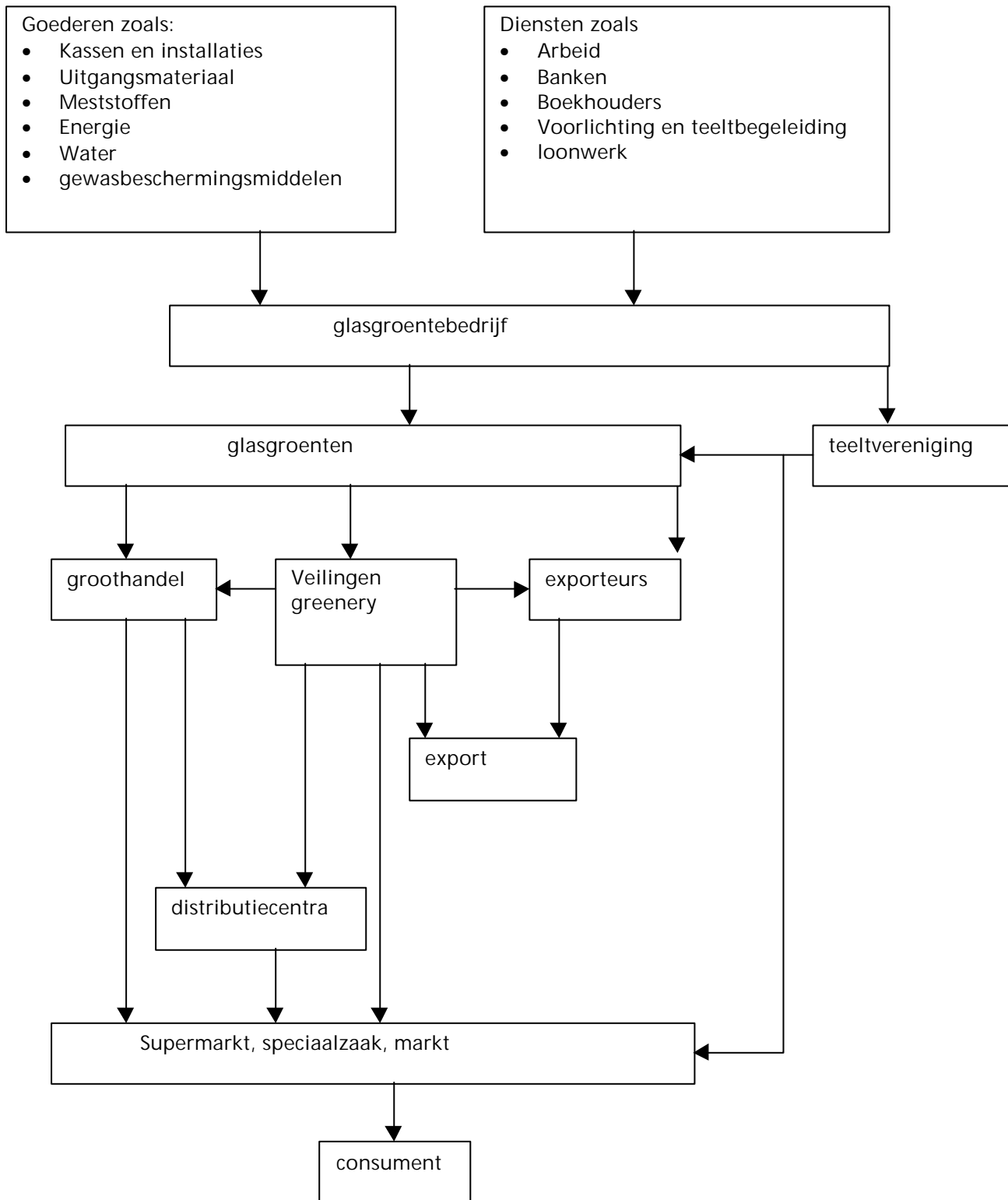
Biologische productie

Frank Tillie
Frits Schröen
Theo Jansen
Jan Olink
Noor Dessing

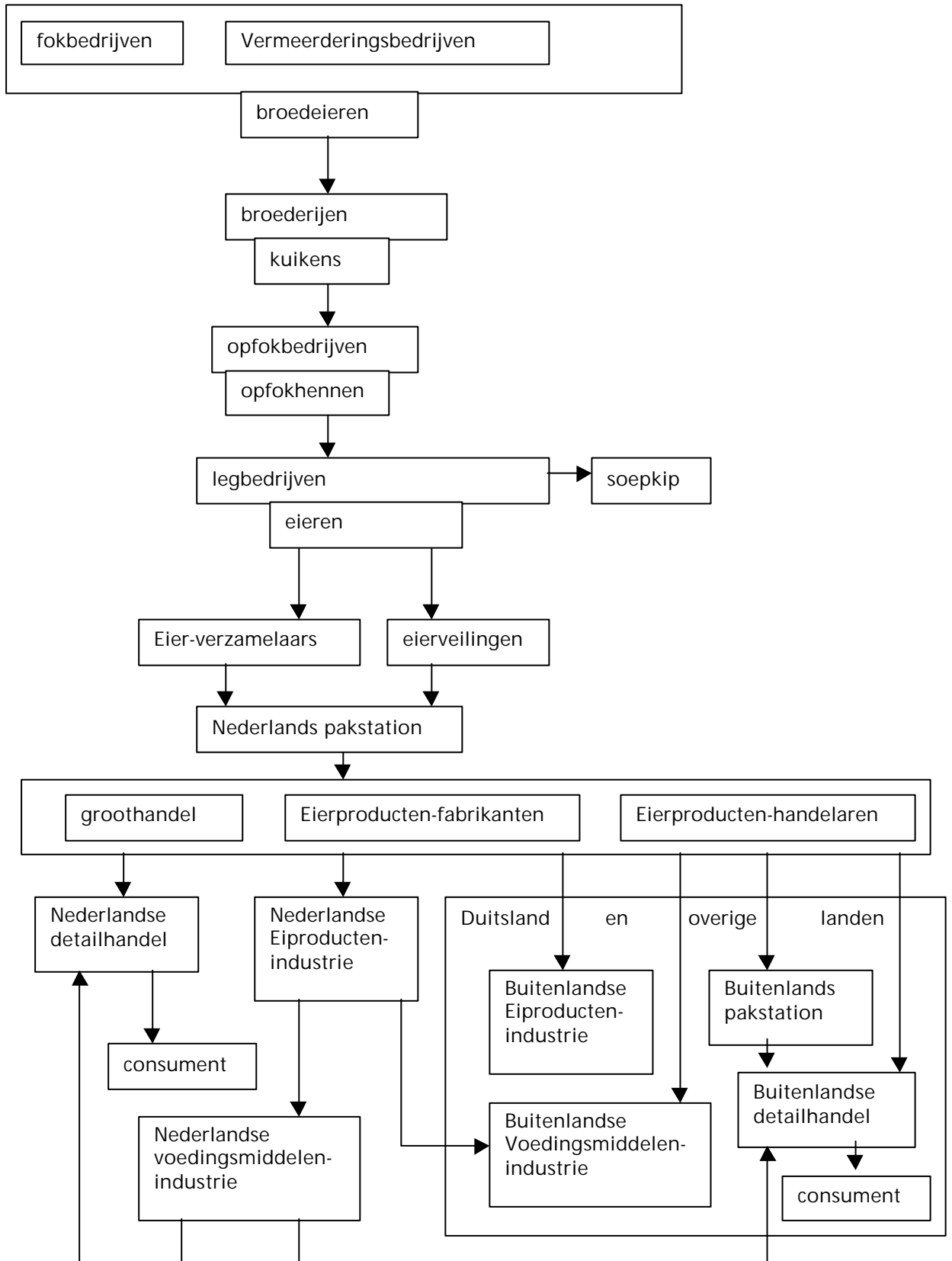
Bijlage 2 Sectorschema's

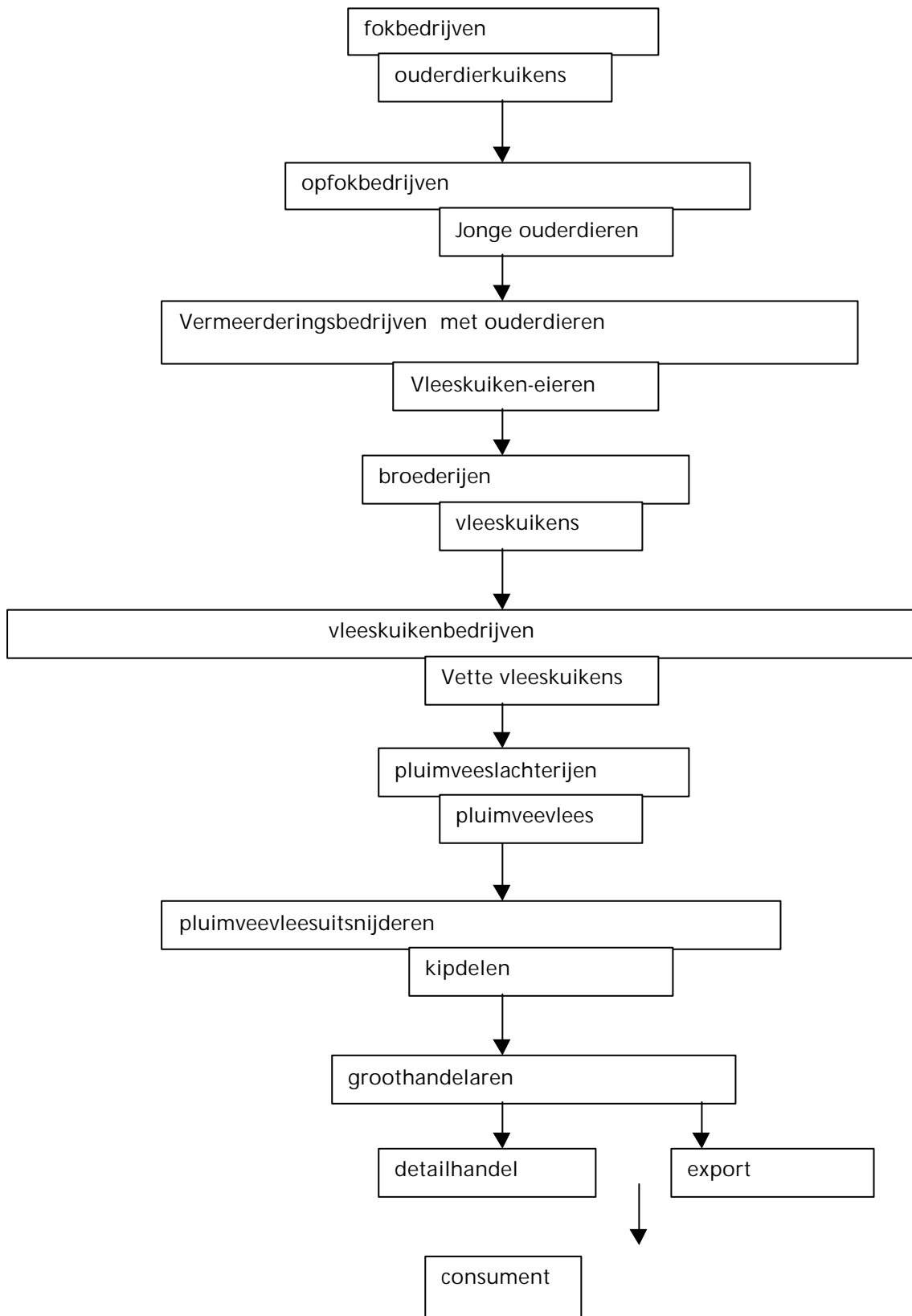
Keten glasgroenten

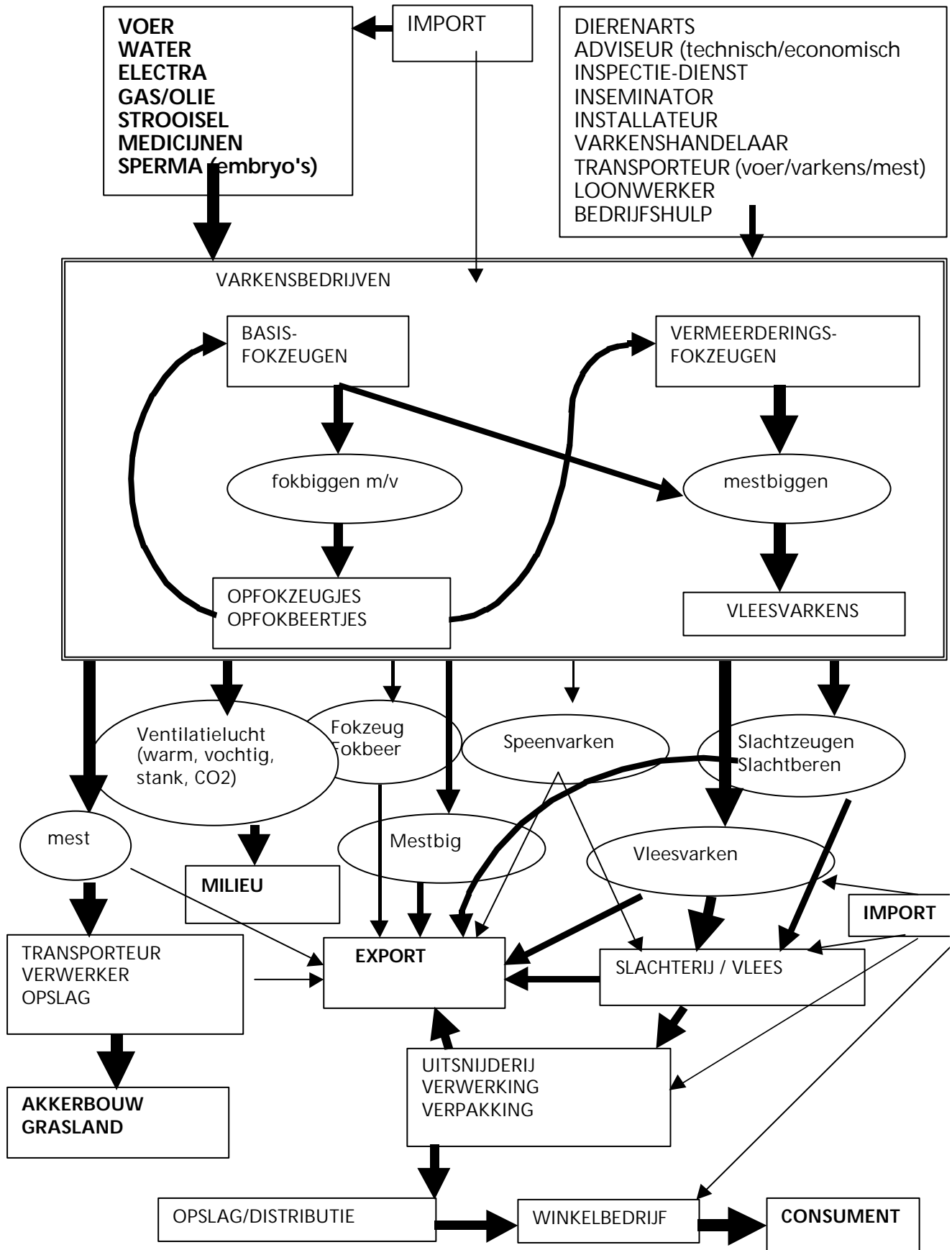
Ketenschakels in de Legpluimveesector

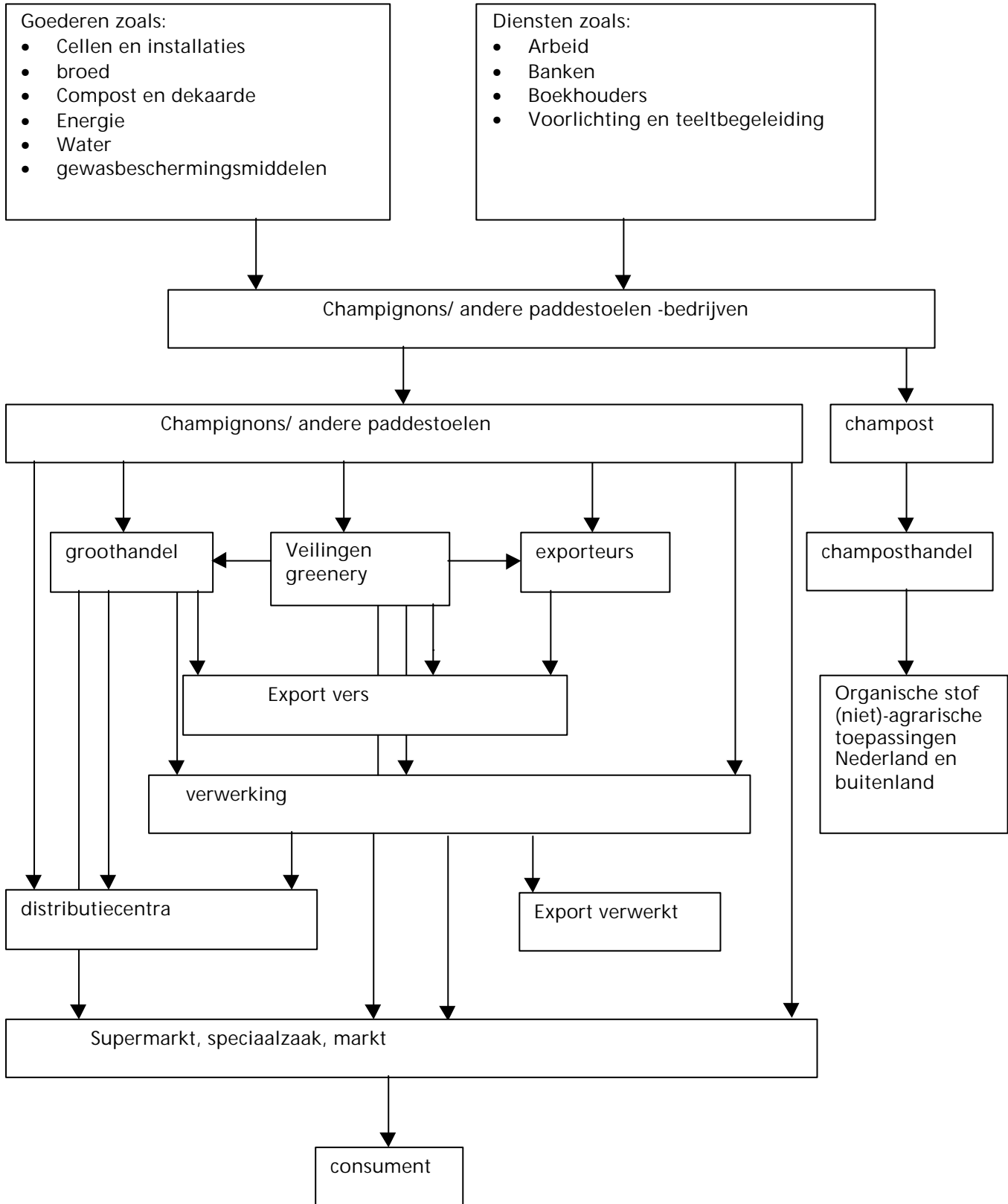
De ketenschakels in de vleeskuikensector

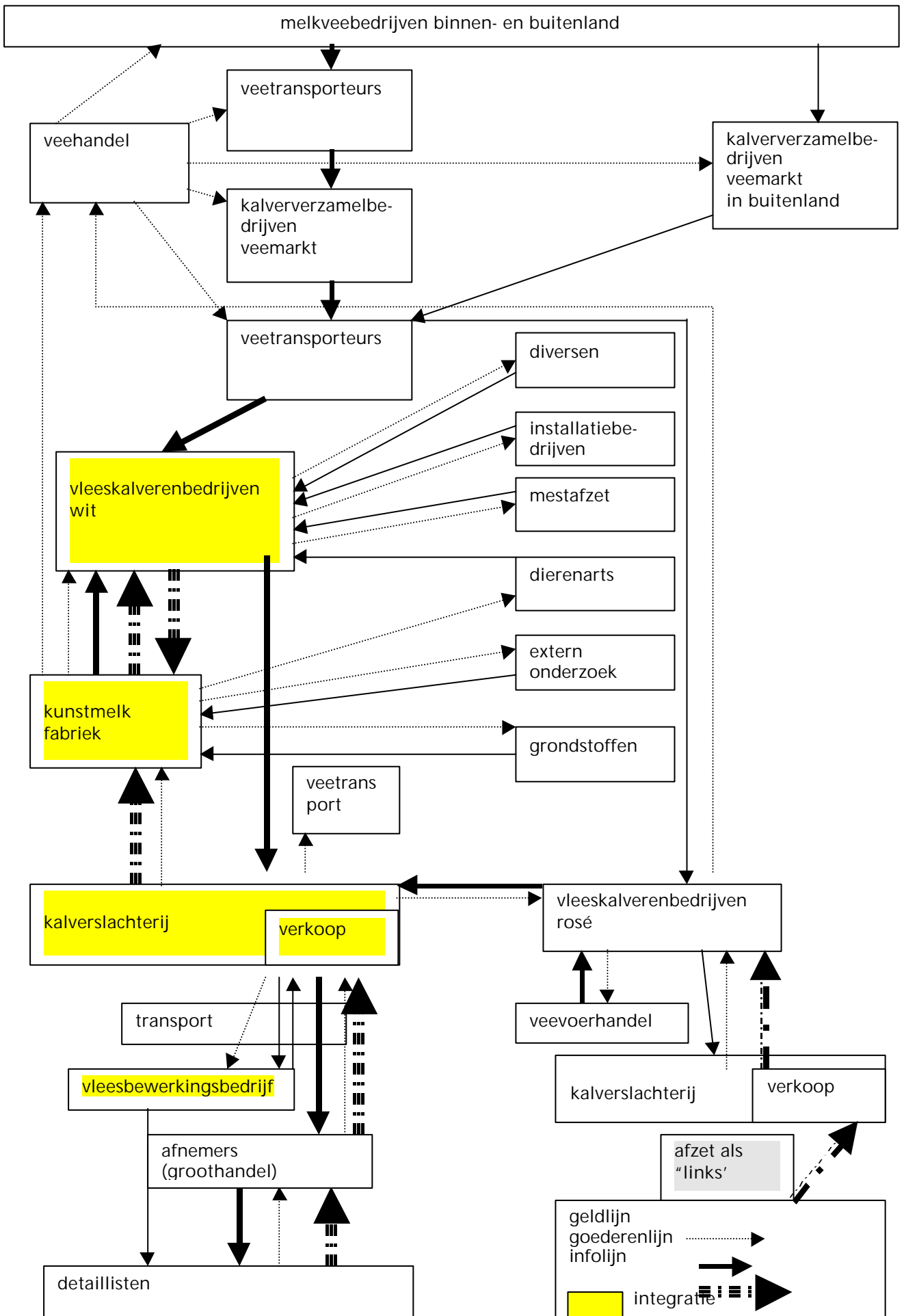
Schema ketenschakels Varkenshouderij

Keten champignons

Vleeskalverenhouderij

Bijlage 3 Aantekeningen (teksten van flap-over) van de groepen

Werkgroep Glasgroenten

Brainstormideeën ABP sector glasgroenten:

1. Combinatie glastuinbouw (groenten en bloemen) met varkenshouderij
 - Uitwisselingsmogelijkheden mest > glastuinbouw en warmte (legpluimveehouderij)
2. Geïntegreerde keten, intensieve veehouderij (kuikens, slachtpluimvee, varkens):
zaadje > karbonaadje
3. Verwerkingscombinaties
 - Alle plantaardige sectoren: conservenindustrie, vries, vers-snijderijen, sappen
 - Geen vlees
 - evt. fruit
 - geen bloemen/ sierteelt
4. Terrein met agrarische verwerkende activiteiten en Natuur
 - Publiek private partnership
 - Landschappelijk aantrekkelijk
 - Bouwen met natuurlijke materialen
5. Combinatie agrarische activiteiten met niet-agrarische industrie (fabrieken)
 - Vervoer
 - Afvalverwerking
 - Restwarmte
6. ABP met versmarkten en consumentengroothandel
 - Prijsvoordeel
 - Restaurant
7. Pizzafabriek
 - Verwerking glasgroente en champignons
 - Snijderijen
 - Vlees en vleessnijderijen
 - Consumentenverspakketten, kant en klaar, versmarkt
8. Wonen en kassen bij elkaar: City fruitfull
 - Restwarmte
 - Ruimtebesparing
9. Inspecties op de locaties: import exportverzamelpunten
10. Zaadbedrijven en productie op 1 terrein
11. Export en dienstencentrum (wet- en regelgeving etc.) op het terrein

Gekozen wordt voor de optie van verwerkingscombinaties op een terrein met versmarkten in combinatie met natuur en landschap.

De criteria voor de keuze zijn:

- Ruimtegebruik
- Efficiency
- Transport
- Maatschappelijke waardering
- Spannend idee

synthese:

- verwerking
- versmarkt
- landschappelijk aantrekkelijk
- dienstencentrum
- combinatie grootschalig-individu
- Industrie – diensten
- Dakgebruik voor tuinbouw

Tabel De mogelijke voor- en nadelen en push- en pullfactoren bij ABP's volgens de werkgroep vanuit de glasgroentesector

Voordelen	Nadelen	Push	Pull
Watermanagement: Gietwater Proceswater Recreatiewater Buffer: koeling in zomer, warmte in winter	Verplichting tot openbare aanbesteding, frustreert financiële prikkel om mee te denken	Ruimte voor zaken die je elders niet vindt, Ontwikkelingsmoge lijkheden	Private financiering
Landschap: ingraven Organisch bouwen heuvels	Kostbaar		Economy of scale
Versterking kernkwaliteiten landschap	Kost Veel ruimte		Transportefficiëncy
Recreatie			Korte lijnen
Ruime opzet: geen scherpe overgangen van rode naar groene contour			Geen parkeerprobleem
			Adequaat op de versmarkt

Werkgroep Biologische landbouw

- Grondgebonden? Moet ook in ABP kunnen
Champignons
Witlof
- Regionale kringloop (ABP).
Combinatie akkerbouw en vee: voeren van granen aan veehouderij, mest vice versa
- Mogelijk grond niet geschikt voor akkerbouw (veenweide)
- Vollegrondstuintbouw biedt evt. meer perspectief
- Biologische Productie. Meer clusteren dan andere sectoren.
- Ziektevrige omgeving
- Relatie stad/platteland verbeteren

Opties

- Clustering nabij Stad:
 - verbinding stad/land, consument/agrarische sector,
 - regionale afzet,
 - bufferfunctie,
 - bevorderen multifunctionaliteit landbouwgrond,
 - regionale kringloop.
- Combinatie met glastuinbouw:
 - champignons,
 - witlof.
- Clustering als buffer tussen groene contour en landbouw (gangbare):
 - grootschaliger,
 - buffer om natuur te beschermen.
- Clustering van be- verwerking.
- Niks doen:
 - gebruik water,
 - koelen,
 - compostering.

Voordelen

- bufferfunctie,
- regionale afzet,
- gesloten kringlopen.

Contact consument ⇔ productie

- recreatief gebruik,
- -regionale gelabelde producten (streekproducten).

Nadelen

- minder ondernemingsvrijheid,
- kans op ziekten groter?

Push

- uitbreiding elders ontmoedigen,
- afschaffen RSBP (Regeling Stimulering Biologische Productie,
- vrijkomende grond verpachten.

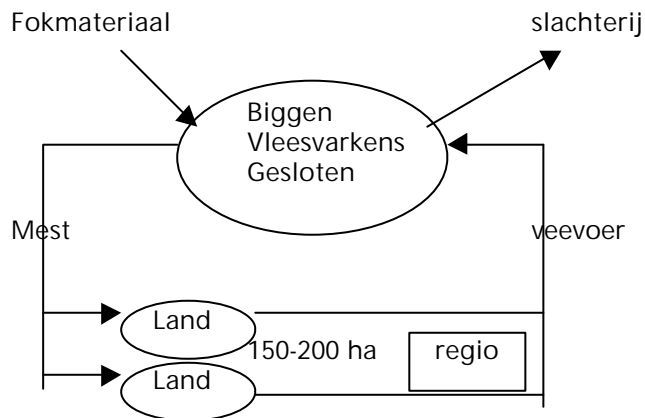
Pull

- aantrekkelijk maken van functie verbinding stad/land,
 - grond alleen beschikbaar voor biologische productie,
 - omschakelingskosten voor overheid,
 - inrichten gebied (energie/groen, gebouwen, infrastructuur).
- Brainstormideeën groep intensieve veehouderij.

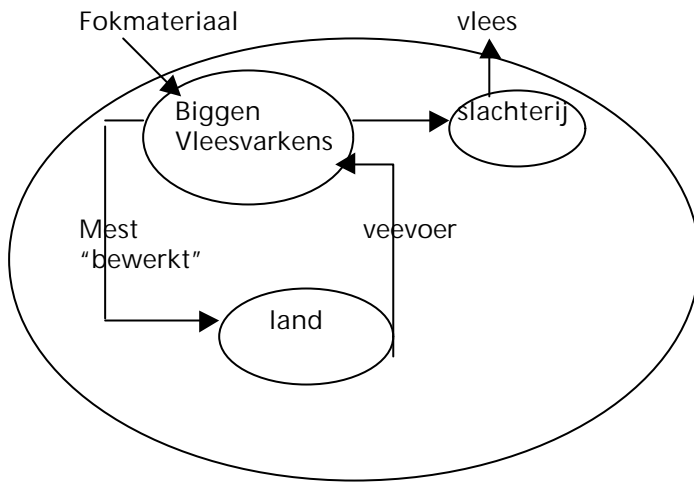
De groep Intensieve veehouderij

De groep heeft 3 modellen voor ABP onderscheiden:

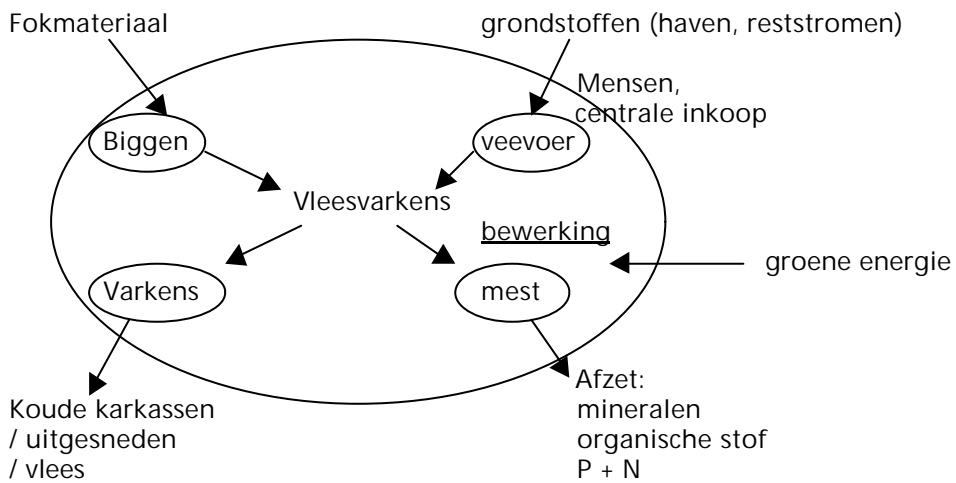
1. Grondgebonden concept: gesloten varkensbedrijven van 2500 vleesvarkens

2. Regionale gesloten kringloop: het gebiedsconcept.

Gesloten kringloop: het technische concept

Tabel Mogelijke voor- en nadelen, push- en pullfactoren bij clustering volgens de groep intensieve veehouderij

Voordelen	Nadelen	Push	Pull
Gezamenlijke infrastructuur snelwegen, treinen, haven	Enorme ingreep re-allocatie vraagt veel van ondernemer en financieel	Bestaande ontwikkelingen bevroren	Aantrekkelijke locatie wonen, werken
Energie varkens/pluimvee ↓ glas	"Industrie" in landelijk gebied (imago). Beeldvorming bij publiek vraagt veel aandacht. Hoe voorkomen we een verkeerd beeld vanwege de grote verschillen in concepten?	Stimuleringsinstrumentarium bieden	Kavels/ bouwblokken "kanten klaar" aanbieden (morgen bouwen, vergunningen)
N/P varkens/pluimvee ↓ glas/vollegrond	Willen ondernemers daar zelf wonen?	Andere functie geven, rood laten betalen	Zekerheid, continuïteit bieden, perspectief bieden op verdere ontwikkeling
Arbeidspool	Ruimtelijke flexibiliteit voor de toekomst (Westland en NOP akkerbouw)	Planologische duidelijkheid geven (lange termijn, geen zwak beleid), aansluiten op investeringsritme	Economische voordelen/ betere rentabiliteit
Heen- en retourvrachten logistiek	Hoge grondprijzen		
Gezondheidscentrum	Flexibiliteit andere houderijvormen dier, stallen, systemen		
Versterking ondernemerschap			
Bundeling van controle en handhaving			
Natte reststromen (aardappelverwerking)			
Betere sociale controle			

Groep Grondgebonden veehouderij

Pushfactoren

- schaarste aan ruimte,
- bedrijfseconomisch.

Pullfactoren

- uitplaatsing en hervestiging met "Koopmans" gelden,
- beschikbaar stellen van PVL's,
- gebieds- en bestemmingsplannen,
- infrastructurele maatregelen.

Voordelen

- kan delen van het land 'leger' maken (+ voor beheer landelijk gebied extensivering),
- optimaal gebruik maken aanwezige logistiek (water, wegen),
- behoud open landschap,
- stimuleert innovaties (mestverwerking, energie-opwekking),
- optimalisatie grondgebruik (akkerbouw ⇔ veehouderij),
- verdere specialisatie –melk, vlees,
- valideren afvalstromen van humane voedingsmiddelenindustrie.

Nadelen

- veterinair probleem (hoge concentratie dieren),
- afhankelijk van voerleveranties door akkerbouw (weinig rendabel),
- eentonig landschap (gras + maïs) (evt. Zonder vee var. 1.),
- grootschalig in relatie tot landschap,
- acceptatie,
- 1 tot 2 systemen in Nederland,
- onrendabele investering (binnen 10 jaar: onvoldoende veehouders),
- staat los van autonome ontwikkeling in landbouw.

Er zijn 2 concepten voor ABP uitgewerkt:

1. Bij Stad

- flat,
- maximaal gebruik mengvoer/ minimaal Ruwvoer,
- vers product voor consument,
- drijfveer:
 - Min. Ruimte,
 - Max. Efficiëntie,
 - Min. Productiemiddelen,
- voor versproducten direct bij de stad.

2. Op 'Platteland' → Veenkoloniën

- eigen ruwvoerproductie,
- landschap,
- efficiencyslag via industriematig/geconcentreerde verwerking:
 - Zuivel,
 - Slacht,
 - Kalfproductie,
 - Mengvoer,
- voor export,

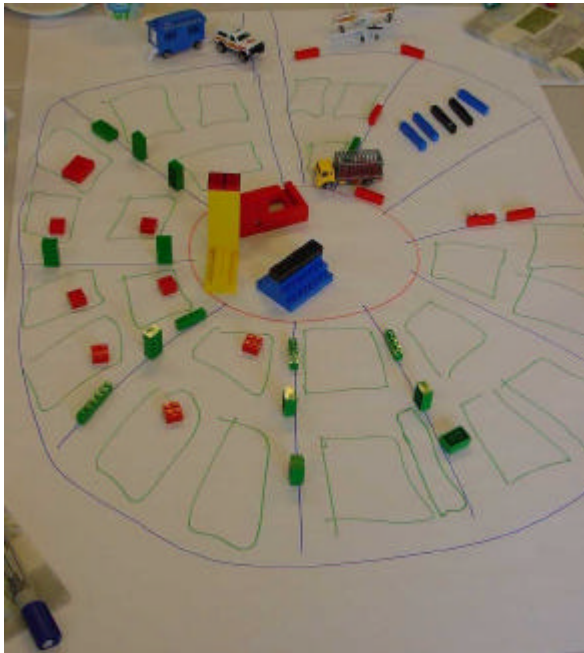
Scoren van de varianten op de volgende twee criteria:

2 = Grootste resultaat

1 = Beheer landelijk Gebied

1.	Clustering melkvee-kalveren				
2.	Buizentransport melk/voer indikken melk boerderij	2	2		
3.	Restproduct indikken clusteren met				
4.	Locatie/clustering bij bevolkingscentra bij veenkoloniën	1	1	1	
5.	Clusteren bij verwerking - buiten bevolkingscentra - binnen bevolkingscentra				
6.	Verwerkingscentra + distributie voor meerdere soorten producten				
7.	Clusteren met voerproductie				
8.	PVL melkvee geïntegreerd met zuivelverwerking (koeienflat)	2	1	1	2
9.	Export kaas via water				
10.	Clustering melk/akkerbouw	2	2		

Bijlage 4 Beelden bij Agribusinessparken

Afb. 1: Grondgebonden veehouderij met in rode contour geconcentreerde primaire productie en verwerking in combinatie met beheer landelijk gebied.

Afb 2: Biologische productie (geel) als buffer tussen natuur (groen) , de stad (rood) en gangbare landbouw (blauw)

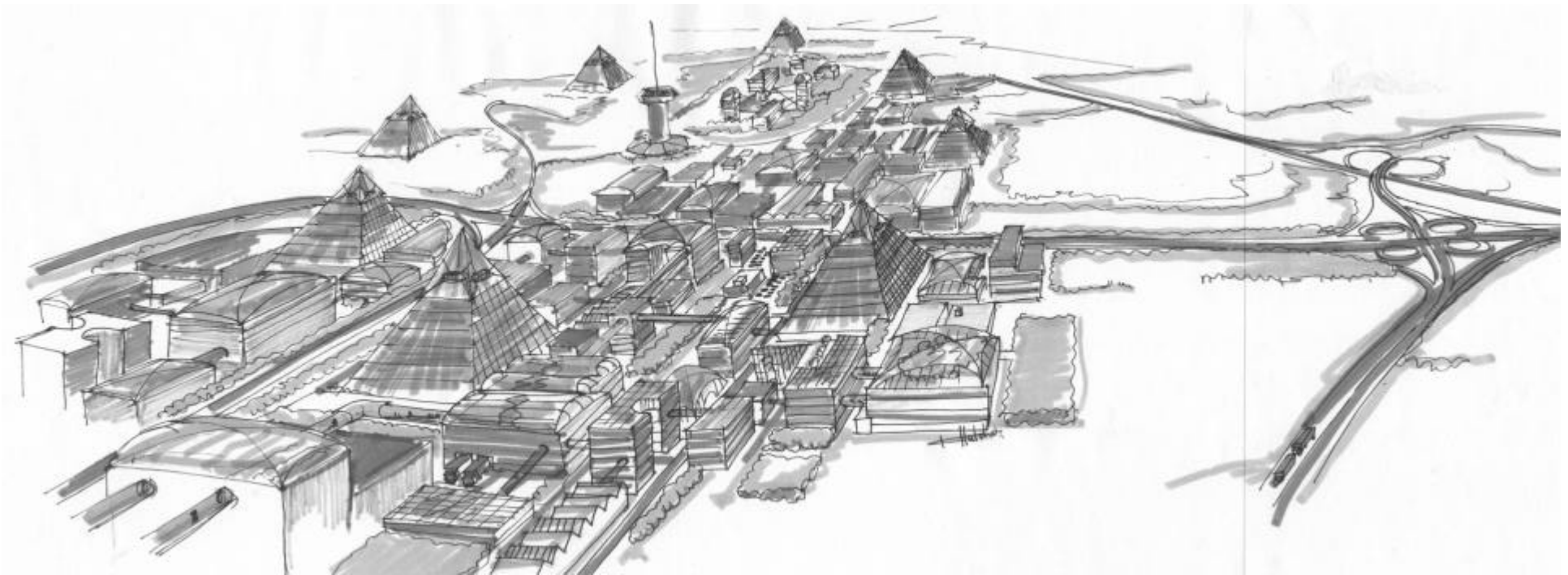
Afb 3: Glastuinbouw landschappelijk ingepast en verweven met functies.

Pagina: 37

Afb 4: Het deltapark: een totaalconcept voor clustering, integratie en concentratie van agrarische productie en verwerking (bron: Alterra).

Ontwerpend Onderzoek: Deltapark

Dit ontwerp stelt voor de nieuw aan te leggen glastuinbouw locatie "Californie" tegelijkertijd als distributie-terrein en als sterk geconcentreerde vestigingsplaats voor glastuinbouw en grootschalige eiwitproductie in te richten: Er ontstaat een agrobedrijventerrein met 900 ha glas en 400.000 varkensplaatsen.

Deltapark is vraaggericht!! Het concept maximaliseert consumenteneisen op milieu-, veterinaire en welzijnsgebied onder handhaving van economische duurzaamheid